

Zastavení na cestě ke klinickému adiktologovi

Vondrová, A.¹, Oktábec, Z.^{1,2}, Janouškovec, V.³, Sklenář, O.⁴

1 | Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy a VFN v Praze

2 | Remedis, s. r. o., Praha

3 | Progressive, o. p. s., Praha

4 | Magdaléna, o. p. s., Mníšek pod Brdy

Citace | Vondrová, A., Oktábec, Z., Janouškovec, V., Sklenář, O. (2018).

Zastavení na cestě ke klinickému adiktologovi. *Adiktol. prevent. léčeb. praxi*, 1(1), 39–41.

Souhrn | Již od vzniku a akreditace bakalářského studijního programu adiktologie v roce 2005 byly napřeny snahy o vytvoření komplexního vzdělávání v oboru adiktologie, které pokračovaly akreditací magisterského a doktorského studijního programu v oboru. Tím byla završena snaha o etablování

oboru adiktologie ve vysokoškolském pregraduálním a postgraduálním stupni. Následným krokem pro ukotvení a potvrzení samostatnosti oboru adiktologie je vznik samostatného postgraduálního specializačního vzdělávání. Přinášíme nové informace, které se v poslední době v této oblasti odehrály.

1. ÚVOD

V závěru loňského roku byl naplněn další krok v cestě k hlubší profesionalizaci adiktologů. Proto bychom rádi v následujícím textu přinesli stručný přehled k tématu vývoje specializačního vzdělávání adiktologů, včetně nastínění dalších kroků k dosažení kýženého výsledku dotážením komplexního vzdělávání adiktologů i po ukončení vzdělávání nutného pro získání odborné způsobilosti až do stádia specializačního vzdělávání, tak jak je známo z lékařských i některých nelékařských oborů. Tento krok logicky navazuje na dlouholetou snahu České asociace adiktologů (ČAA) korunovanou v přelomovém roce 2013, kdy byly zařazeny výkony v odbornosti 919 na seznam výkonů hrazených z veřejného zdravotního pojištění¹ (Sklenář, 2013).

2 VÝVOJ VZDĚLÁVÁNÍ V OBORU ADIKTOLOGIE

Již v době vzniku a raného vývoje studijního oboru adiktologie byly definovány klíčové body pro zdárný vývoj zdravotnické profese adiktologa, mezi nimiž nalezneme první vizi specializačního stupně vzdělávání v adiktologii (Miovský, 2007). V této publikaci Miovský (2007) definuje tři klíčové body pro vznik, rozvoj a etablování samostatného oboru adiktologie. Kromě jasného vytvoření základního modelu bakalářského, magisterského a specializačního stupně vzdělávání, také v druhém bodě zmiňuje i nutnost jasně definovat podmínky kvalifikace a specializace a tyto harmonizovat s ostatními zdravotnickými obory. Od vzniku bakalářského stupně vzdělávání ve studijním programu Specializace ve zdravotnictví, obor adiktologie v roce 2005, uběhlo již 13 let a vedle mnoha diskuzí se podařilo naplnit mnoho důležitých dílčích cílů. Klíčovým momentem byl vznik dokumentu, kde je tato vize ukotvena, a to Koncepce vzdělávání v oboru adiktologie pro období 2014–2020 (Miovský et al., 2014). Koncept představuje dvoustupňový model vzdělávání adiktologů, první pro získání odborné způsobilosti, druhý pro získání způsobilosti specializované pod názvem klinický adiktolog. Tento model vzdělávání tedy počítá s „*profesním typem vzdělávacího vysokoškolského programu*“, který zaručuje bakalářský stupeň vzdělání. Současně je stále v platnosti zákonná úprava pro získání odborné způsobilosti k povolání adiktologa. Adiktolog s odbornou způsobilostí je ukotven v § 21a zákona č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních, v platném znění². Tuto odbornost je v současné době v podstatě možné získat pouze absolvováním bakalářského studia oboru adiktologie. Nicméně

ně Miovský et al. (2014) doporučují odbornou způsobilost získávat i nadále absolvováním bakalářského studijního oboru adiktologie, avšak také doporučují, aby byla stále udržena zákonná možnost k získání odborné způsobilosti i prostřednictvím kvalifikačního kurzu. Magisterský studijní program pak autoři považují za „*akademický typ vzdělávacího vysokoškolského programu*“.

Vlastní odborné činnosti adiktologa jsou definovány v § 22 vyhlášky č. 55/2011 Sb., o činnostech zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků, v platném znění, které uvádíme níže. Na základě návrhu vzešlého ze strany ČAA bylo navrženo a je uvedeno, že:

Adiktolog vykonává činnosti uvedené v § 3 odst. 1 a dále bez odborného dohledu a bez indikace lékaře v oblasti závislosti na návykových látkách a dalších závislostí může

- a) provádět komplexní adiktologickou diagnostiku pacienta,
- b) provádět neinvazivní odběry biologického materiálu pro vyšetření přítomnosti návykových látek a infekčních onemocnění,
- c) stanovit program primární prevence včetně programu včasné diagnostiky a intervence,
- d) provádět depistáž s cílem identifikovat osoby ohrožené zdravím škodlivými návyky a u těchto osob provádět prevenci, výchovu a poradenství v oblastech zdravého způsobu života a snižování škodlivosti užívání návykových látek,
- e) provádět individuální skupinovou a rodinnou podpůrnou psychoterapii,
- f) instruovat zdravotnické pracovníky v oblasti péče o osoby ohrožené zdravím škodlivými návyky o škodlivosti užívání návykových látek,
- g) provádět poradenství v oblasti závislosti na návykových látkách a dalších závislostí.

Dále dle odstavce 2 může na základě indikace lékaře vypracovávat komplexní léčebný plán a koordinovat jeho realizaci a dle odstavce 3 může pod odborným dohledem lékaře spolupracovat při systematické individuální, skupinové a rodinné psychoterapii a asistovat při psychiatrických vyšetřeních.

Druhým stupněm vzdělávání dle výše zmíněné Koncepce je myšlena specializovaná způsobilost, kterou adiktolog absolvováním programu specializačního vzdělávání v oboru klinický adiktolog. Vstupním předpokladem pro vstup do specializačního vzdělávání autoři Koncepce navrhují nutnost absolvování magisterského oboru adiktologie, což považují za záruku vysoké odborné erudice budoucích klinických adiktologů (Miovský et al., 2014). V tuto chvíli není klinický adiktolog uveden v zákoně č. 96/2004 Sb., ale již je s účinností od 14. 12. 2017 ukotven v § 163a vyhlášky č. 55/2011 Sb., o činnostech zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků, v platném znění. Znění navržené ČAA a zařazené do jmenované vyhlášky uvádíme níže:

Klinický adiktolog vykonává bez odborného dohledu a bez indikace lékaře činnosti podle § 22 odst. 1 a 2 a dále

¹ | Seznam výkonů je uveden v kapitole 919 ve vyhlášce č. 134/1998 Sb., vyhláška Ministerstva zdravotnictví, kterou se vydává seznam zdravotních výkonů s bodovými hodnotami, v platném znění.

² | Zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činnosti souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních) v platném znění.

v oblasti závislosti na návykových látkách a dalších závislostí může

- a) provádět odběr kapilární krve,
- b) provádět diferenciální diagnostiku pro účely poskytování dalších zdravotních služeb,
- c) provádět adiktologickou terapii individuální, skupinovou a rodinnou,
- d) hodnotit kvalitu a efektivitu poskytované adiktologické péče,
- e) podílet se na vývoji a testování nových diagnostických metod a postupů a provádět zácvk adiktologů v těchto metodách a postupech,
- f) podílet se na vývoji a testování nových adiktologických intervencí a postupů a školit v zacházení s těmito metodami,
- g) v rozsahu své specializované způsobilosti vykonávat činnosti při krizové intervenci,
- h) školit zdravotnické pracovníky v oblasti adiktologie, zejména v časné diagnostice a krátké intervenci, předávání do péče, sdílení péče,
- i) provádět konziliární, revizní a posudkovou činnost v oboru adiktologie,
- j) provádět a organizovat klinicko-výzkumnou činnost v rámci oboru adiktologie, vytvářet podmínky pro aplikaci výsledku výzkumu do klinické praxe na vlastním pracovišti v rámci oboru.

Tímto krokem byla završena dlouholetá snaha o zavedení pojmu „klinický adiktolog“ do zákonných norem.

3 ZÁVĚR

V současné době je tedy v dohledu několik dalších nutných kroků. Prvním dalším krokem je ukotvení vzdělávacího specializačního programu klinický adiktolog v nařízení vlády č. 31/2010 Sb., o oborech specializačního vzdělávání a označení odbornosti zdravotnických pracovníků se specializovanou způsobilostí, kde zatím obor specializačního vzdělávání pro specializaci klinický adiktolog chybí. S tímto krokem je také úzce spojena potřeba dokončení vzdělávacího programu specializačního vzdělávání v oboru klinický adiktolog z roku 2016, který poté vydá Ministerstvo zdravotnictví ve věstníku. V současné době se aktivuje pracovní skupina ve spolupráci ČAA s Klinikou adiktologie 1. LF UK, která bude mít na starosti tvorbu a dokončení vzdělávacího programu pro specializaci klinický adiktolog. V momentě splnění těchto kroků budou moci vzdělavatelé v oboru adiktologie a klinická ambulantní a lůžková pracoviště žádat o akreditaci specializačního vzdělávání (praktické či teoretické části) u Akreditační komise Ministerstva zdravotnictví ČR. Po akreditaci bude možné přijímat první přihlášky do specializačního vzdělávání v oboru klinický adiktolog. Z našeho pohledu zůstáváme mírně optimističtí, nicméně jen čas ukáže, jak rychle se podaří zpřístupnění tohoto specializačního vzdělávání prvním frekventantům.

Na závěr bychom rádi zmínili, že vývoj na českém poli vzdělávání adiktologů má významný přesah na meziná-

rodní scénu, již jsme součástí. Ve světě probíhá mnohaletý proces komunikace a diskuzí univerzit o vzdělávání pracovníků v adiktologii. O tomto procesu podrobněji píše Miovský (2016), nicméně důležitým vyústěním těchto aktivit je vznik dvou mezinárodních kurikulů, a to v oblasti prevence (UPC – *Universal Prevention Curriculum*) a v oblasti léčby a doléčování (UTC – *Universal Treatment Curriculum*). Dále vznikla organizace Mezinárodní konsorcium univerzit vzdělávajících v adiktologii (ICUDDR – *International Consortium of Universities for Drug Demand Reduction*), která sjednocuje vzdělávací instituce v adiktologii a pracuje na implementaci výše zmíněných kurikulů. Klinika adiktologie 1. LF UK zastává v rámci ICUDDR významnou roli – je koordinačním centrem pro Evropu. Tyto výstupy znamenají (i) prohloubení spolupráce světových univerzit vzdělávajících adiktology, (ii) směřování ke společnému cíli budování pevné identity této stále mladé a rychle se rozvíjející profese (iii) včetně podtržení významné role české adiktologie.

V rámci procesu ukotvování klinického adiktologa v českém systému a vytváření jasné podoby specializačního vzdělávání je brán zřetel i na tento mezinárodní kontext, kdy postupujeme v souladu s vývojem ve světě pro budoucí uplatnění adiktologů i v zahraničí.

LITERATURA / REFERENCES

- Mioviský, M. (2016). Editorial. Obor adiktologie v mezinárodním kontextu. *Adiktologie*, 16(3), 196–203.
- Mioviský, M., Kalina, K., Libra, J., Popov, P. & Pavlovská, A. (2014). Rámec a role koncepce vzdělávání v oboru adiktologie v České republice. *Adiktologie*, 14(3), 310–328.
- Mioviský, M. (2007). Zdravotnický obor adiktologie: reflexe vzniku, současného vývoje a budoucího směřování kvalifikačního studia. *Adiktologie*, 7(2), 30–45.
- Sklenář, O. (2013). Editorial. 919 – Zdravotní výkony adiktologa. *Adiktologie*, 13(1), 4–5.
- Nařízení vlády č. 31/2010 Sb., o oborech specializačního vzdělávání a označení odbornosti zdravotnických pracovníků se specializovanou způsobilostí, v platném znění
- Vyhláška č. 55/2011 Sb., o činnostech zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků, v platném znění
- Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 134/1998 Sb., kterou se vydává seznam zdravotních výkonů s bodovými hodnotami, v platném znění
- Zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činnosti souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění